

CSÍKSZÉK 1848–1849-ES TÖRTÉNELMÉNEK KIADATLAN FORRÁSAI

Süli Attila

Bevezetés¹

Csík-, Gyergyó- és Kászonszékek 1848–49-es hadtörténetének átfogó feldolgozása a mai napig nem született meg. Pedig a téma fontosságát mi sem reprezentálja jobban, hogy a forradalom és szabadságharc folyamán hét honvédszászlóaljat (76–82.), két határvédszászlóaljat (3–4.) szerveztek a törvényhatóság lakosságából. Emellett a csíkszékiek adták részben a 12. honvédszászlóalj, a 11. és 15. huszárezredek, a 2. honvéd vadászrezred és a 1–2. határvédszászlóaljak állományát.²

Jelen források közzétételével a törvényhatóság 1848 végi és 1849 eleji történetének megvilágításához kívánok hozzájárulni. A kútfők lelőhelye az egykori aradi Csány-levéltár,³ amely az erdélyi országos teljhatalmú biztosok iratanyagát tartalmazza jelenleg Kolozsváron található, mikrofilm-másolata pedig a budapesti Hadtörténelmi Levéltárban. Néhány irat a budapesti Hadtörténelmi Múzeum Kéziratos Emlékanyag gyűjteményében, illetve a Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Kézirattárában kutatható.

A források többsége Mikó Mihályhoz, a szék kormánybiztosához, illetve Szentpály Sándor honvéd századoshoz, akit 1849 februárjában Csány László teljhatalmú országos biztos egy székelyekből kiállítandó vadászszászlóalj létrehozásával bízott meg, köthető. Mikó, aki a csíki liberálisok egyik vezetője volt, majd a szék országgyűlési követe, illetve képviselője, az első kormánybiztosi megbízatását 1848. szeptember 23-án nyerte gr. Batthyány Lajos miniszterelnöktől. Elsődleges feladata a honvédség szervezésének elősegítése volt. Az október 16-án tartott agyagfalvi Székely Nemzeti Gyűlésen ő képviselte a széket, ahol Berde Mózes háromszéki kormánybiztossal egyetértésben nem támogatta Berzenczey Lászlónak a székelység azonnali kiindulásra vonatkozó

¹ Itt szeretnék köszönetet mondani a dolgozatom elkészítéséhez nyújtott segítségért Hermann Róbert főtanácsosnak, a HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum tudományos parancsnokhelyettesének, Szoleczky Emese főtanácsosnak, a Hadtörténelmi Múzeum gyűjteményvezetőjének és Demeter Lajos helytörténésznek. (Bod Péter Megyei Könyvtár, Sepsiszentgyörgy).

² Csíkszéknek az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc alatti történetének legteljesebb feldolgozása: ENDES 1938, 270–308. Nagyon fontos, új szempontokra hívja fel a figyelmet Egyed Ákos tanulmánya, amely a törvényhatóság 1848 végi politikai és katonai eseményeit vizsgálja meg (EGYED 1997, 311–327.), és Német Györgynek a Gál Sándorról írt monográfiája (NÉMET 2008). Fontos forrásértékkel bíró iratokat közöl még Garda Dezső a szabadságharc csíki és gyergyó katonáiról (GARDA 1998.). További források: OKMÁNYTÁR 1861.; DOCREV 1848 I.; DOCREV 1848 II.; DOCREV 1848 III.; DOCREV 1848 IV.; DOCREV 1848 V.; DOCREV 1848 VI.; DOCREV 1848 VII.; DOCREV 1848 VIII.; DOCUMENTA NEGLECTA.

³ Az úgynevezett Csány-levéltár, vagyis az erdélyi teljhatalmú biztosok (Beöthy Ödön, Csány László, Szent-Iványi Károly, Boczkó Dániel) iratanyaga, eredetileg az Aradi Ereklyemúzeum anyagában volt. Erről az 1920-as években készült egy másolatgyűjtemény, amely az MTA Kézirattárában tárolnak. Az eredeti Csány-levéltárt az 1950-es években megbontották: a nagyobb része feltehetőleg Kolozsvárra, a Román Tudományos Akadémia helyi fiókintézményének gyűjteményébe került. Erről készültek a Hadtörténelmi Levéltárban lévő mikrofilmmásolatok. Töredéke Aradon maradt. A jelenleg Aradon tárolt iratokból közölt: OKMÁNYTÁR 2012.

javaslatát. Berde és Mikó még két hét felkészülési időt javasoltak, de a gyűlésen végül Berzenczey álláspontja győzedelmeskedett. Míg a székelység a táborban volt, a gyergyói határszélen élő román lakosság fellázadt. Ellenükben szinte minden otthon maradt fegyverképes férfit mozgósítottak. Első három forrásunk ennek az időszaknak a történetéhez szolgáltat hátteret.⁴

Az 1849. január 12-én, Marosvásárhelyre bevonuló József Bem vezérőrnagy futárokat menesztett Háromszékre, felszólítva őket a csatlakozásra. Egyben kinevezte Gál Sándor őrnagyot ezredesnek és a 14. (1. székely) határőrezred parancsnokának. Ennek hatására a január 15-én, Kézdimartonfalván tartott gyűlésen Háromszék vezetői felmondták az árapataki szerződést és a határozatokat január 24-én lovas futárok vitték a településekre, elrendelve a fegyveres erő ismételt táborba szállását. Ezután Gál benyomult Csíkszék területére és felszámolta Franz Dorsner ezredes katonai kormányzatát. A törvényhatóság irányítást a Beöthy Ödön országos teljhatalmú biztos által ismét kormánybiztossá kinevezett Mikó vette át. Ekkor indult meg a székben a tényleges haderő-szervezés, amelynek támogatására a törvényhatóságba érkezett Szentpály Sándor honvéd százados (31. honvédzászlóalj), akit Csány László teljhatalmú országos biztos egy reguláris vadászászlóalj szervezésével bízott meg. A kútfőkön keresztül bepillantást nyerhetünk Csík-, Kászoni- és Gyergyó-székek 1849 eleji politikai és társadalmi viszonyaira.⁵

FORRÁSOK⁶

1.

**Mikó Mihály csíkszéki kormánybiztos levele Balási József főkirálybíróhoz.
A székelység táborba szállása és a küszöbön álló háború miatt Erdélyben éhínség fog
fellépni, ezért javasolja az élelemfelvásárlást és a pálinkafogyasztás betiltását.
A gyergyói románság lázadása miatt szükséges egy tartalék sereg felállítása.**

Marosvásárhely, 1848. október 24.

A csíkszéki kormánybiztostól

Főkirálybíró m[é]l[tósá]g[o]s Balási József úrhoz

M[aros]vásárhelyt, [októ]ber 24-én 1848.

A haza veszélyes állapota által szükségessé tett népfelkelés bárminő más üdvös eredményeket teremjen is azon kedvetlen következményt is megszokta szülni, hogy a nép élelem szerekbe szükségét szenved s ha ily esetben élelem szereknek még egy más nagyobb szerű fogyasztási is hozzá járul, könnyen éhen halás válthatja fel a hazabéli lázadást, ott hol a felkelt nép által a létező élelem felfogyasztatik, vagy a felkelés miatt nem proklamáltatik, vagy a lázadók által felpredáltatik s a mezők zöld vetései leraboltatnak.

Ezen megfontolásból bizonyosnak látszik előttem, hogy amidőn a jövő évbe Erdély vármegyéinek magában éhséggel kellend küzdeni, s azért székünk lakói bárminő áron is töllők

⁴ Mikó Mihályról ld. EGYED 2004, 107–112.; Mikó kormánybiztosi kinevezését közli: URBÁN 1999, II. k., 1565.; Szentpályra ld. BONA 2008–2009, II. k., 407.; Az 1848. októberi gyergyói eseményekre: ORBÁN 1869, II. k., 156.

⁵ EGYED 2008, 190–191.; József Bemre ld. BONA 2000, 145–147.; Gál Sándorra ld. BONA 2000, 158–159.; Franz Dorsnerre ld. BONA 2000, 311.

⁶ Az iratokat a jelenlegi helyesírás és központosítás szabályai szerint, az eltérő alakok megtartásával közöltem. Az iratoknak csak a szövegtestét közöltem, kivéve, ha az adott levélnek utóírata is van.

gabonát nem kaphandnak, ha még a szokott pálinkafőzés is űzetik, székünköt az éhen halásra semmi meg nem menti. Azért a pálinkafőzést a legszűkebb mennyiségben is legszigorúbban el kell tiltani, hogy jövődőben éhen ne haljon a nép.

Ennek teljesítésére kérem hivatalosan méltóságodot, egyetértve a könnyebb kivitel végett a katonai renddel – amivel késni pillanatilag is veszélyesnek vélem.

Továbbá figyelmébe kívánom m[é]l[tósá]g[o]dnak ajánlani, hogy a mostani zavargó időben kétségtelenül a gyergyai széleken lakó oláhok lázongása is megkísértetvén szükségesnek látnám, hogy Ditró sat. szélhelyekben egy tartalék csapat tartatnék szükség esetére, és a bujtogatók szigorúan szemmel tartassanak s a legkisebb gyanúra, letartóztassanak.

Mikó Mihály
Kormánybiztos

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: Budapest, HTM, Leltári szám: 72.636.1./KE.

2.

A 14. (1. székely) határőrezred helyettesítő parancsnokának levele Balási József főkirálybíróhoz. A gyergyói románság lázadásának figyelemmel kísérésére megtették a szükséges intézkedéseket.

Csíkszereda, 1848. október 27.

1° székely honi ezred

N. 1943.

Nemes Csíkszék főkirálybírája m[é]l[tósá]g[o]s Balási József úrnak

Csíkszereda okt[ó]b[e]r 27-én 1848.

A m[é]l[tósá]g[o]s főkirálybíró úrnak f. h. 24-ik éről 525. számon alatti hivatalos átiratára ezennel hivatalbéli tisztelettel íratik vissza, hogy a Gyergyóba újból történhető veszedelmek folytonos figyelemmel leendő felügyelésére az ezred részéről Kluber Josef⁷ főhadnagy úr oly utasítással vagyon kirendelve, hogy a polgári biztos Deák Antal⁸ dullo úrral szünetleni egyetértésbe maradjon. A századoknál a lovas levélhordók aránt is a rendelés megtéetett.

A honi Ezredes Úr távollétében:

Schirnding Lie[utena]nt⁹

Lelőhely: Budapest, HTM, Leltári szám: 72.637.1./KE.

⁷ Joseph Kluber főhadnagy (SCHEMATISMUS 1848, 267.)

⁸ Deák Antal Gyergyószék dulója volt. Személyére ld. TISZTINÉVTÁR, 74.

⁹ Feltehetőleg Friedrich Schirndingről van szó, aki 1848 elején még kadét volt az ezrednél. (SCHEMATISMUS 1848, 267.)

3.

Gencsy György¹⁰ hadnagy levele Balási József főkirálybíróhoz. Közli, hogy lófelszerelés hiányában nem tud futárokat biztosítani a számára.

Gyergyószentmiklós, 1848. november 6.

A szabad lovas sereg gy[ergyó]sz[ent]miklósi százada

Csíkszék főkirálybírójához

Gy[ergyó]sz[ent]miklós 1848. november 6.

538. szám alatti átirat következtében Vaslábba s ide Sz[ent]miklósra két-két lovast rendeltem az ordonánci köteleesség teljesítésére. Hogy négyet-négyet nem rendelhettem, oka az, mert a század nyeregyszer dolgában igen nagy hiányt szenved, s még a kiállítottaknak is nagy bajjal szerezhettük meg. Ha a Főkirálybíró Úr ezen ügyben segítő rendelkezést tenne, hálás köszönettel venné a század és a haza.

A százados úr hon nem létében:

Gencsy György
hadnagy

Lelőhely: Budapest, HTM, Leltári szám: 72.638.1./KE.

4.

Tamás András¹¹ őrnagy és Bialis Ferenc¹² polgári biztos szózata.

Csíkszereda, 1849. február 1.

Ki a bujtogató?

1. Aki a magyar nemzet érdekeitől elidegeníteni akar, aki az ellenséges táborba lévő száz és oláh mellé szít, és téged is arra bírni törekszik.

2. Aki a General Commandó¹³ s annak vezérlete alatt ellenünk harcoló sergeknek híreket viszen, vagy onnan proclámátiokot avagy leveleket hoz, s ki téged azok iránti hajlandóságra bírni akar.

3. Aki az idegen tiszték tetteit, s a régi zsarnok rendszert dicsíri, s székely testvéreid közül most kinevezett tisztéket s új rendszert ocsárolja, ez azt akarja, hogy ismét azok emelkedjenek felitekbe, kik már egyszer pénzért s hivatalért eladtak.

4. Ki az unió ellen nyilatkozik, s azok ellen kik azt elősegítették és az uniónak tulajdonítya azt, mit a százok és oláhok előidéztek, a polgárháborút, ez azt akarja, hogy mint régen örökösön s mindég ingyen szolgáljon a székely, hogy a jobbágyok szolgálata vissza ályon, hogy a szabadság és egyenlőség csírájába megfojtassék.

¹⁰ BONA 1998, I. k., 458.

¹¹ Tamás András őrnagy (1784–1849) Csíkszék nemzetőrparancsnoka volt. (BONA 2000, 673.)

¹² Bialis Ferenc Csíkszék közgyűlési jegyzője volt. (TISZTI NÉVTÁR, 74.)

¹³ Erdélyi főhadparancsnokság, Nagyszeben.

5. Ki zúgolódik s zúgolódásra, készlet azért, hogy a székely katonaság is a táborba vitetett, az ily pimasz, és gyáva azt akarja, hogy e hőn nemzet erős fiai itthon gusaly mellett üljenek, midőn a hazának minden népe táborba van, s azt akarja, hogy elpuhulván és lomhulván a székely az oláh és szász által kiírtassék, mint kiírtatott minden magyarság, s mint kiírtatott Enyed, Zalatna sat.¹⁴

6. Aki levelező hazug híreket terjeszt, a népet gyáva félenkségével ijeszti és elremíti.

Mindaz, ki így bujtogat a hazát elakarja veszteni többnyire megfizetett gazáruló.

A bujtogatók, pedig és árulók legyenek férfiak, vagy nők egyaránt felakasztatnak.

Az ilyeneket mindenki köteles a térparancsnokhoz bejelenteni, ez pedig tartozik egyszerre elfogatni és elítélés végett Szeredába békísértetni. Csíkszék főparancsnokságától.

Szeredában, februarius 1-ső napján 1849-ben.

Tamás András m. k.
Őrnagy, honvédi főparancsnok

Biális Ferenc m. k.
Polgári biztos

Nyomtatvány a csíksomlyói ferences kolostor nyomdájából.¹⁵ Lelőhely: Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum, Kézirattár, jelzet nélkül.

5.

Mikó Mihály kormánybiztos levele Beöthy Ödön országos teljhatalmú biztoshoz¹⁶. Ismerteti a szék helyzetét, a hadszervezési eredményeit, amelyhez pénzt és fegyvert sürget.

Gyergyóalfalu, 1849. február 8.
Csíkszéki korm[ány]biztos Mikó Mihálytól

Az Erdélybe működő kormánybiztos Bőjthi Ödön úrhoz

Gyergyóalfalu, febr[uár] 8-n 1849.

Októberbe lelkesüle vala a csíki székely nép, milyen soha egy nép sem volt. Fegyver és rend nélkül táborba szállítatott, s elfutván Vásárhelynél¹⁷ az ágyúk elől, nem csak meggyalázá övéi dicső nevét, hanem egyszersmind a nép lelkesülése is hasztalan lobogott el. Pár hónapig ezek következtében az ellenség soraiba sodrák áruló tisztei.

Most ismét az igaz úton van, ismét lelkesült, miként októberbe vala, de úgy látszik sorsa e népnek az, hogy felhevülése soha a haza védelmére fel ne használtathassék. Most Csíkszékéből a mobil sereg kivitetett, – a vidék itt széliben az oláságnak fegyver és védelem nélkül van, mint hangyabolyba hemzseg a nép ugyan, de tehetetlen, mert nincs, ki erős karjaiba fegyvert adgyon.

Engem egyfelől seregek alakítására küldött ki a kormány, – kötelességemnek esmérem jelenleg ezen vidék elhagyatott állapotában vadászcsapatok alakításához fogni – százanként jelennek meg az ajálkozóok, – de se pénz, se fegyver. Kértem mindkettőt, Vásárhelyről ígértek nem adtak és az 5 századnyi nép öszvéirva tétlenségbe vár, maholnap elunva várni szétoszlik, hogy többé összeszedni

¹⁴ Zalatnát 1848. október 23-án, Nagyenyedet 1849. január 8–9-én pusztították el a román felkelők.

¹⁵ Muckenaupt Erzsébet (Csíki Székely Múzeum) azonosítása.

¹⁶ Mikó feltehetőleg nem volt tisztában azzal, hogy Beöthyt 1849. január 31-én Csány László váltotta Erdély polgári kormányzata élén.

¹⁷ A székely tábor csapatai 1848. november 5-én, Marosvásárhelynél döntő vereséget szenvedtek a császári erőktől.

ne lehessen. Kéntelen vagyok hát kérdeni, ismét a haza haszna nélkül lobogjon el a nemes lelkesülés?

Ha nem úgy fegyvert kérek és pénzt, fegyvert bár egy század számára, mert azzal ezereket szerzek a körülöttünk lévő olá helységekből, kikkel úgy állunk, hogy egy pár hét alatt vagy mi őket, vagy ő minket megtámadnak. Pénzt kérek, bár egy hónapra előre öt-hat század számára és szolgálni fogok a hazának válogatott elszánt csapatokkal e vidékből, kik a szomszéd olá helységeket lefegyverezvén aztán fontos szolgálatot tehetnek a magyar táborba.

Ha pedig most sem kapok se fegyvert, se pénzt, úgy ezennel leteszem teljhatalmú kormánybiztos úr elébe a felelet terhét magamról – ne okozza a haza vesztében soha senki a székelyt, ha midőn ezerenként ajálkozik, nincs ki fegyvert adjon kezébe, és előre jóslom, hogy bármi történjék künn, itt mihelyt csak egy előcsapatja veretik meg a magyar tábornak, mihelyt egy ellenséges sereg (p.o. Urban) ha kéntelenségből erre szoríttatik, megfutamodik a védtelen, fegyvertelen és máris megijedett néptömeg, s e vidék, mely torkában esik, a Gyergyótól Szászrégenig eső oláságnak, s melynek oldalába több mint 1500 olá áll ma is fegyverbe a havasokon – múlhatatlanul áldozatul esik – s a székely önkénteseket más szorgalmasabb fogja fegyverrel ellátni, s aztán a nép szellemét még egyszer helyrehozni alig lesz lehetséges.

Ehhez képest, ha kormánybiztos úr rendelkezése alatt csak annyi pénz volna is. Kérem a haza nevébe biztosaim Firtus Antal és Bocsánczi János által a csapat felállítására küldeni, méltóztasson, – a már összeírt csapat szétozlása e hazának kiszámíthatatlan veszteséget okozna, fegyver aránt pedig méltóztasson a vásárhelyi várparancsnokhoz rendelkezni.

Csíkszéki kormánybiztos
Mikó Mihály

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: Budapest, HL Csány-lt., 1849:167.

6.

Mikó Mihály kormánybiztos levele Forró Elek alezredeshez, marosvásárhelyi katonai parancsnokhoz. A gyergyói román lakosság lázadása miatt fegyvert sürget a széki alakulatok számára.

Gyergyóalfalu, 1849. február 9.

Kormánybiztos Mikó Mihálytól
Forró alezredes és várparancsnok úrhoz

Alfalu, február 9-én 1849.

A fegyvert elég jókor kérem, de most a veszély már nyakunkra nőtt. Békás 1200 fegyverrel táborba van és correspondéal Urbannal per Moldva.¹⁸ Oláhtopicán alól Régenig az oláság mozog és bujtogattatik. Segesvár felől hír szerint székünk felé ellenség közelít. Népünk elég van, de fegyver és muníció nélkül amint ezek közelítnek, megijed a meztelenkezű nép és megadja magát, mert nincs, mivel ellent álljon és védje magát, s ha akár a segesvári sereg Parajd felé húzódik, akár más Oláhtoplica felé vonul, vagy szoríttatik, a békási fegyveres erő legyőzésünkre elég lesz, holott ha fegyver és töltés volna, nevetethnők szikla várainkból az ellenséget.

¹⁸ Kapcsolatot tart a Bukovinába szorult Karl Urban ezredessel Moldván át.

Látni így a veszélyt és hallgatva nyugodni nem tudok, azért aggodalommal sietek Túri Lázár biztosomat alezredes úrhoz küldeni és kérem a haza szent érdekére külgyön alezredes úr általa fegyvert és muníciót. Fegyvert, addig még szerez magának vele e nép a körül lévő oláhoktól. Ne azt tekintsék önök, hogy Csík veszhet el, hanem azt, hogy ezen seminariuma az újoncnak, mely kimeríthetetlen, s jelenleg kellőleg lelkesüle, más kezére jut.

A nép rég várja a fegyvert, regimenteket¹⁹ tudnék kiállítani pár nap alatt és sietni kell az elkésérés miatt: se pénz, se fegyver. A vadászcsapat is öszve van írva, – szétoszlik, mert várakozásának nem tudunk megfelelni. Ha Túri fegyver, muníció és pénz nélkül jó vissza, a nép lehangolódik és elcsügged, s e vidék a fegyveres olá csoportok által körül véve ismét visszaesik az ellenség kezébe.

Kormánybiztos
Mikó Mihály
m. p.

Magyar nyelvű tiszttázat. Lelőhely: Budapest, HL Csány-lt., 175. vételi szám.

7.

Mikó Mihály kormánybiztos levele Csány László országos teljhatalmú biztoshoz. Ismerteti a hadszervezésben elért eredményeit. Továbbra is fegyver és pénz küldését sürgeti.

Gyergyóalfalu, 1849. február 19.

A csíkszéki kormánybiztostul

Országos teljhatalmú biztos Csány László úrhoz

Gyergyóalfalu, febr[uár] 19-n [1]849.

Bocsánczi és társa a 6000, Túri Lázár a 10000 pengőforintokat meghozzák, Szentpáli százados úr még nem érkezett ide. Azokból, melyeket országos biztos úr írni méltóztatott, és a székelyekhez írt szózatból s Csató és társai utazásából azt tapasztalván, hogy a csíki székelyek állapotáról országos biztos úrhoz kellő tudósítás nem juthatott, s hogy e nép már 3 hét előtt táborba van, arról vezére jelentés nem tett, sietek aziránt kimerítő tudósítást tenni annyival inkább, mert az mind e szék népének a kötelességmulasztás vádjá alóli felmentésére, mind országos biztos úrnak eziránti aggodalmai megnyugtására szolgálhat.

Mihelyt Bem tábornok úr Vásárhelyre beérkezett s Dorsner ezredest haditörvény alá rendelte, s ő számos katonatisztekkel e vidékből eltávozott, tüstént kiszabadította magát a nép azon igából, mely alá katonatisztei vetették, s amint az új ezredes Gál Sándor beérkezett, néhány nap alatt a szék népsége felkelt s már ezelőtt 3 hetekkel 3székre ki is szállt táborba.

Kiment ekkor 12 század gyalogság, minden század 200 főből állt, ezen kívül minden itthon lévő lovasság, ezek 3széken egyesültek oda való gyalog és huszársággal s Kossuth lovagokkal. Ezen tábornak már 4-ik februárba Szászpéternél ütközete volt, de ekkor visszavonulva uttyát megváltoztatta, s Brassót oda hagyva Segesvár felé jött, Kőhalom széket meghódítván, 15-kén már a székely tábor 6000 főből álló, mert a háromszéki széleknek Brassó elleni védelmére a tábor egy

¹⁹ Ezredeket.

része otthagytott: Udvarhelyszéken Udvarhely város és Keresztúr környékében feküdt, szándoka lévén Segesvárt megtámadni, s a ma kapott tudósítás szerint Segesvárra ellentállás nélkül be is ment.

Azon 12 század gyalogságon, mely jelenleg e székéből kivitetett, – 6 század ismét gyalogságon, mely a rátzok ellen harcolt, – 2 escadron²⁰ huszárságon és Kossuth lovagokon kívül, kik Csíkból összesen mintegy 4400-an táborba vannak, talpon van még 2400 főből álló 12 századunk, de csak lándzsával fegyverezve, és ma holnap rendbe áll itt Gyergyóba 500 vadász, ezek minyájon vitethetnek minden percbe, mihelyt különösön fegyvert kapnának: azonba most egy ideig a vadász csapat a vidéknek a szomszéd oláh helységek elleni védésére fordítatik, s azok lefegyverzésére.

Ezeken kívül organisáltam 12 immobilis nemzetőr századot, melyek a belbátorságot védik, de ha szükség és fegyver lenne, s a szélekről veszély onnan fenyeget, ezek is ellenség eleibe készek menni, ezen 12 nemzetőr század áll mintegy 3000 főből. És így ma künn és benn talpon áll Csíkszékéből összesen 10300 ember, de fegyver az itthon lévőknél kevés, a nép lelkesült, de tagadhatatlan a fegyver, ágyú, és töltés hiánya, különösön midőn rossz hírt hall, láthatólag leveri.

Ha a szélekről veszély nem fenyegetne, akkor a 12 mobilis századot kiviendőnek véleményezném, de eziránt nem vagyunk tisztába, mert noha a Tölgyesi passzus²¹ melletti muszka tiszt azt állítja, hogy katonáinak még csak átlépni is fővesztés alatt tilos, mégis gyanús az, hogy közelebből Moldovába a muszka katonák a magyarokat fogdossák el, bosszantólag felkutatták podgyászait, míg másfelől a németek iránt szívességgel viseltetnek, s közelebből az 1° székely ezredből némely tiszték nem akarván a magyar seregbe szolgálni s átszökvén Moldovába a muszka tiszték velők fraternizáltak²², – s vannak tiszték is a székely táborból, kik bizonyosnak állítják, hogy velők szembe Szászpéternél muszka dzsidások harcoltak bámulatos ügyességgel. – nem mulattam ugyan el a belső mozdulatokról értesülhetés végett körültekintő egyént Moldovába béküldeni, de semmi bizonyost nem tudhatott meg azonkívül, hogy a muszka katonák azt hiszik, hogy ők a magyarok betörését jöttek a gránicson²³ megátolni.

A szomszéd oláh helységekből némelyek, mint Békás, Zsadánypatak, Iványos lázadásba vannak, ezekkel fegyverhiány miatt nem végezhetünk. Sok fegyverük van, ők rengeteg erdők között laknak, az utakat béválták s táborba vannak.

A fegyvervétel és bécsempészés, mely iránt országos biztos úr írni méltóztatott, mióta a muszka katonák szorosabb felügyelettel vannak, megnehezedett, azonba máris küldöttem ahhoz értőket oda, ahol eziránt gondolkodni lehet, megválnak mennyibe kerül, nagy reményem aziránt nincs.

E vidék az árulók főbjeitől megtisztult, s tisztul naponta, de aggodalommal gondolva a táborba lévő csíki ezredre, tisztjeinek nagyobb része ügyünk dühös ellensége volt s tűzzel–vassal annak elnyomásán működtek és ők most is vezetik a népet, melynek keble hazaszeretettől dobog, de annyi ügyessége, hogy az árulás minden nemét esmerné, nincs, – az új ezredes²⁴ átlátva a dolog kényességét, azon elhatározással indult táborba, hogy mihelyt egyesül a többiekkel, tüstént kicseréli a reakció embereit olyan zászlóaljakra, hol esmeretlen voltuk miatt a már látott egy pár példa után az ellenség felé szerelmesen kacsingatni nem mernek, – ő ezen határozatát nem teljesítette, vajha ne bánná meg – de én nem hiszem. Én kötelességemnek esmérem országos biztos úrnak ezen körülményt felfejteni, – a többi nem az én dolgom, de hogy ezen cserét a haza érdekébe múlhatatlanul meg kellene tenni, azt hiszem és vallom.

Végül értesítem országos biztos urat, hogy itt Csíkszékbe három nevezetes magtárt állítottunk s rozs, zab és szénából nagy provisionk²⁵ van. A fegyvertelenek számára lándzsákat készítettek, ebbe működik most valamennyi kovácsa e vidéknek.

²⁰ Lovas század.

²¹ Szoros

²² Barátkoztak.

²³ Határon.

²⁴ Gál Sándor.

²⁵ Tartalékunk.

A vadászcsapat már alakulófélben van, a csapathoz szükséges lovasokat többnyire a szentmiklósi örmény kereskedő ifjaktól állítom ki, kiknek hazaszeretetőket eléggé nem lehet megdicsérni, s kik legnagyobb lelkesedéssel saját maguk lovokon és saját szerszámokkal és öltözetekkel állanak ki. Ezeret gyűjtöttük össze hamuzsír főző üstököt, harangokat az ágyúknak, s szándékom minden század számára egy s így összesen 12 ágyút öntetni s azokat a közönségekkel²⁶ felszereltetni. Általában minden erőmet arra fordítom, hogy az országos biztos úr által rám ruházott kötelességeknek a lehetőségig megfeleljek.

Kormánybiztos
Mikó Mihály
m. p.

Magyar nyelvű tiszttázat. Lelőhely: Budapest, HL Csány-lt., 1849:373.

8.

Szentpály Sándor százados jelentése Csány László országos teljhatalmú biztoshoz. Ismerteti a székely vadász zászlóalj szervezésénél szerzett első tapasztalatait, valamint Maros-, Udvarhely- és Csíkszék politikai viszonyait és népességének hangulatát. Benyújtja a számadását.

Gyergyószentmiklós, 1849. február 21.

Méltóságos Országos Kormánybiztos Úr!

Folyó hó 15-én M.[aros] Vásárhelyre megérkezve, siettem azon Bem tábornok úrnak szóló okmányokat térparancsnok alezredes Forró úrnak kezébe szolgáltatni, – még aznap megtettem a vadászzászlóaljt illető szükséges elrendezéseket, hogy utam 16^{án} tovább folytathassam, de betegségem nem engedte, és csak 17-én indulhattam elrendeltetésem helyére Csíkba, hova a pénz is vala vijendő, miután Bolyai Gergelyt M.[aros]Vásárhelyt hagytam volna toborzani az erre alkalmas egyénekkel. Bolyai Gergely szintúgy mint a Teleki felügyelete alatt Udvarhelyre ment toborzó társaság az a.) betű alatt ide mellékelt utasítás szerint fognak toborzani.

Az általam részébe keresztül utazott M.[aros]Vásárhely, Maros és Udvarhelyszék, szelleméről ezeket vagyok bátor megjegyezni:

M.[aros]Vásárhely, mint minden aristocratis városa Erdélynek nagyobb részt pecsovits, nem lehet benne bízni, a körülmények szerint fogja a köpönyeget fordítani. Ami Marosszék szellemét illeti, az mondhatni jó, nyílt bujtogatók nincsenek, de azon vastag idea, hogy revolutinalis teren sistematicai²⁷ eljárással lehessen boldogulni, az úgynevezett Tholdalagianó Dosaianum²⁸ pártnak fixa ideája, ezeket nem lehet bujtogatóknak nevezni, hanem tán a jelenbe a németként haperklug²⁹ nevezettel characterizálni,³⁰ persze, hogy ezek a jelenbe nem használhatók, de nem is árthatók, mert a sokkal nagyobb párt revolutuonális teren áll. Gondolom, míg Marosszékbe Antal Imre működhetik, a jelen szellemet az el nem veszti.

²⁶ Településekkel.

²⁷ Forradalmi téren rendes eszközökkel nem lehet boldogulni.

²⁸ A gúnyos megjegyzés gr. Tholdalagi Ferenc Marosszék főkirálybírójára és Dósa Elekre, a marosvásárhelyi református kollégium jogtanárára utal, akik 1848-ban a konzervatív párt vezetői voltak Marosszékben.

²⁹ Német haperklug. Jelentése: nagyokos, okoskodó.

³⁰ Jellemezni.

De már Udvarhelyszéken annyira amennyire az idő rövidege a szellemét kipuhatolni engedé, a dolog éppen nem így áll: ott a Hájte uralkodása³¹, és az Ugronok³² nemtelen bujtogatásai, tömérdek ígéretekkel való kecs egetése a népnek a szájhősök által, és osztán semmi beteljesedés – nagyszerű székely nemzetgyűlés Agyagfalván, és minden eredmény nélkül, és mindezek, s a *circumspectus*³³ száz atyafiakkal való szomszédos, s lehet képzelni a szellemre nézt nem igen épületes érintkezések őket gyávákká, félnekké tették, szóval demoralizálták.

Innét semmi remény sükerre nincs, itt nem meggyőződésből eredő lelkes beszédekkel lehet működni, már késő, hanem gondolatom szerint a bujtogatókat elijesztve parancsolni, így kell lenni, így osztán ha érzik, hogy az ellenség gyengébb lehet, használni. Ennyit tudok most az Udvarhelyszék szelleméről mondani, de még megemlítem, hogy rossz behatást tett erre, hogy Vásárhelyre vagy 300 udvarhelyszéki ifjat becitáltak, persze összeírás útján, és osztán mikor ott voltak a besorozni valók, akkor haza bocsátattak; ennek szemmel látott tanúja valék Vásárhely, és azt mondák „hiszen nem kell katoná, mert hazabocsátottak.”

Meglepő volt, hogy mikor Udvarhelyszékről Gyergyóba a havason keresztül jöttem, minő változást szenvedett a szellem is, (mint midőn az osztrák birodalomból Helvétiaába átlépik az ember) Alfaluba Gyergyóba a legnagyobb lelkesedés – ezek készek életre–halálra – persze, hogy ezen szellem felett a lelkes kormánybiztos, és egy hasonlóan lelkes plebánus örködtek, már ez biztos egy nép. Itt Sz[en]t. Miklóst is jó a szellem, az örmények mondhatni jó hazafiak.

Miután kormánybiztos Mikó Mihály úrnak a méltóságod által kiharancsolt 6000 p. Rfokat által adtam volna, mely öszvegről szóló nyugtatványt ezennel általános számadásommal együtt küldök is, - sietek éppen az írt kormánybiztos parancsára holnap Csíkszeredába, hol tanácskozunk az ellenség elcsitulva éppen e szélen lakó békásiak megtámadása, lefegyverzése, és még más egyéb tárgyakról is. E tárgyról bővebb relatiot fogok jövő tudósításom alkalmával, mely parancsa szerint minden harmadnap megtörténendik tenni.

Most azon számadásomról sietek jegyzeteimet megtenni, b. betű alatt ide mellékelve küldök. Toborzási költségeim, meglehet első tekintetre felesek, de ha tekintetbe méltóztatik venni, hogy a föld népet élmezéssel sehol terhelni nem kívántam, hogy oeconomicai³⁴ tekintetbe zsarnoksággal ne vádolja küldetésemet, és hogy ne irtózzék a honfi katonától, akkor tán még keressék is, én legalább mindent tekintetbe gazdálkodni kívántam, zabot, szénát a falusiaknak fizettem.

Toborzó, ha célirányos akar lenni, valami különös külső jellem nélkül, nézetem szerint nem lehet; azért csináltattam célirányos zöld csákókat veres tollal, mely sokkal célszerűbb az osztrák uralom alatt szokásba lévő pofon csapott kalapoknál, melyek Európába seholt másutt, csak itt-ott voltak használatba, ezek szebbek is, de jobban is lehet alattok lőni, olcsóbbak is, és mégis az esőt és a vágást is jobban kiállják. Azonban méltóságod, mint ezen zászlóalj tulajdonosa határozzon, ha tetszik-e? Tudom, ha látná, megkedvelné. A könyvek kiosztva azon értelmes egyének közt, kik nálam vagynak, nem feleslegesek, azért nincs tenni bátorságunk, mert nem tudunk bizonyossággal valamit tenni, addig pedig még tudni fogunk tanulni kell theoratice és spractice.³⁵ És higgye el méltóságod, annyira gazdálkodtam, amennyire csak lehetett, de ha foglaló pénz nincs, mely hódító, toborzásomba meg kell hogy álljak, s pedig nagy kárral, mert oly fijak vagynak kezem alatt, hogy azok mindég helyeiket a szó teljes értelmébe betöltik: Azért esedezem, méltóztat a méltóságos országos biztos úr nekem sietve pénzt küldeni, hogy e tárgyban működéseimet folytathassam;

³¹ Br. August Heydte őrnagy, az 1848 novemberében Udvarhelyszéket megszálló császári különítmény parancsnoka.

³² Itt az utalás az Ugron család azon tagjaira vonatkozik, akik 1848 tavaszáig fontos tisztségeket töltöttek be a szék vezetésében és ők irányították a törvényhatóságban a konzervatív pártot. (Ugron Gáspár, Ugron Lázár, Ugron János, Ugron Menyhárd).

³³ Körültekintő.

³⁴ Gazdálkodási.

³⁵ Elméleti és gyakorlati.

annyival is inkább bátorkodom ezért esedezni, mivel méltóságod maga kegyeskedett nekem Kolozsvárról eljöttömkor megígérni, hogy pénzt fog küldeni.

Éppen most tudám meg, hogy a csíki, és gyergyói székely zászlóalj Bem tábornok által 14 napi szabadsággal elbocsáttatván, annak Gyergyóba tartozó része ide megjött,³⁶ rögtön tudakozódtam a dolgok állásáról, de mivel egy tiszt sem jött ide, hanem Csíkszeredába maradtak, csak közlegények által vagyok értesítve, hogy a tábor Megyesen vagyon. Heité megverve, és Bem tábornok a háromszéki, és innen Csíkból kiment újonc székelyekkel egyesülve vagyon.

Mely alázatos jelentésem után a tejendőkroli tanácsát elvárva maradtam.

A méltóságos országos kormánybiztos úrnak

Gyergyó Sz[en]tmiklós 21-ik februarius [1]849. éjfélt után 2 órakor.

Alázatos szolgája
Szentpály százados

Záradékok:

1. Kormánybiztos Mikó Mihály úrnak által adott 6000 p. ftról szóló nyugtatónya.
2. A második honvéd vadász zászlóalj újoncainak szóló általános jegyzék.

Honvéd vadász 2-dik zászlóalj

Általános számolat

Azon 1677 forintról ezüstpénzben, melyeket a 2^{ik} honvéd vadász zászlóalj alakítására a m[é]lt[ósá]gos or[szá]gos biztos úrtól felvettem

sor	Nevezetesen:	Ft.	Kr.	Jegyzés
1	századosi havi illeték a pótlék díjjal együtt	157	-	
2	38 honvéd vadásznak foglaló 20 pforintjával	760	-	
3	20 napi díj	95	-	
4	3 toborzási fiók biztosnak 100 pforintjával	300	-	Ezeket számadás mellett előlegeztem, mert az újoncoknak fizethettek volna előlegesen
5	16 vadászfegyverért 12 pforintjával	192	-	Ezek mind használható fegyverek, s ha nem is mind vadászok, de legalább nemzetőrök számára
6	A zászlóalj számára vett katonai könyvekért	22	32	Ezekről jelentésemet már megtettem.
7	Írószerekre, s minden szükségésekre, mik ehhez tartoznak	6	49	Ez szól az előleges bevásárlásokról több időkre.

³⁶ A 14. (1. székely) határőrezred egyik zászlóalját 1848 nyarán a délvidéki hadszíntérre vezényelték. A piski ütközet előtt tértek vissza Erdélybe, ezt követően Bem hazabocsátotta a zászlóalját. (Erről bővebben: KEDVES 2008, 95–123.)

8	Tordán toborzási kiadások	15	24	Nyilatkozatomban fel van fejtve.
9	Mezőbádon toborzási kiadások	6	40	Nyilatkozatomban fel van fejtve.
10	M[áros]Vásárhelyen állomás kiadások	28	20	Mínt hogy az előfogatok ellátás következtében haza nem mehettek, tehát azokat élelmezni kellett.
11	M[áros]vásárhelyi 3 újonc felszerelésére kiadás	75	-	Ez sokkal olcsóbban jött, mint a kolozsvári comissio beli, s mégis toborzani elkerülhetetlen volt
12	3 toborzó biztosnak készülő zászlókért	22	47	Az ezekről szóló, s a részletes számadáskor beadandó nyugtató fog világosítást adni.
13	6 csákó csinálása	24	36	Ezek a népre való külbenyomás tekintetéből elkerülhetetlen cifraságok voltak
14	Csákó tollakért	3	-	Ezek a népre való külbenyomás tekintetéből elkerülhetetlen cifraságok voltak
15	Csizmákért összesen	54	-	Gazdasági tekintetben olcsóbban, mint a kolozsvári comissioiban, az újoncok számára.
16	Balavásáran, Mak, és Sasfalván toborzási kiadás	6	26	Mínt a 8 szám alatt
17	Alfaluban és a Havason toborzási kiadás	2	54	Mínt a 8 szám alatt
18	5000 darab kapszliért	7	40	Olcsón vásárolva vadászaim kapszlis fegyvereire, megvevésüket szükségesnek láttam.
19	4 jegyzőkönyv	5	-	Elkerülhetetlen, szükséges.
20	24 acélsarkantyú a toborzók részére	87	12	Elkerülhetetlen, szükséges.
21	Szabólegényeknek a felszereléshez tartozó varrásért	6	-	Kolozsvárt köpeny, atilla igazítások, és zöld hajtóka készítése.
22	(?) ³⁷ kiadások	4	15	Elkerülhetetlen
	Összesen	1812	35	
	A felvett összeg	1677	-	
	Marad, visszaadandó	135	35	

Szentpály Sándor kapitány

Magyar nyelvű tiszttzat. Lelőhely: Budapest, HL, Csány-lt., jelzet nélkül.

³⁷ Olvashatatlan.

9.

Mikó Mihály kormánybiztos levele Csány László országos teljhatalmú biztoshoz.

Beszámol az 1848-ban a délvidéki hadszíntérre kivezényelt határőr zászlóalj hazaérkezéséről. Ismerteti az ágyúöntés megindítása és a lőporgyártás érdekében tett lépéseit, amelyek eddig a nyersanyaghiány miatt eredménytelenek voltak. Továbbra is sürgeti a pénz és fegyver küldését.

Gyergyóalfalu, 1849. február 24.

Országos teljhatalmú biztos Csány László úrnak

Gyergyóalfalu, febr.[uár] 24-n [1]849.

Azon csíki zászlóalj, mely a rácok elleni táborban volt s közelebbről az erdélyi seregekkel a piski és alvinci ütközetekben részt vett, folyó hó 20-kán haza érkezett. E zászlóalj hazajövetelére szabadságot Bem tábornok úrtól nyert avégett, hogy a régi szolgák kibocsáttatván, ifjakkal váltatsanak fel, s újabbi parancsra a zászlóalj kiegészítve ismét kimozdulhasson. Azonban a mai napon Medgyesről, mint főhadiszállásról érkezett rendelés értelmében, a zászlóaljnak, rögtön kiegészítve és a kiszolgáltattott felcserélve, Beszterce felé Urban ellen vonulni parancsoltatik³⁸

Az organizáció folyó hó 27-ig megtörténik, mert a kimozdulásra készen tartott két zászlóaljból igen könnyű lesz kicserélni a kiszolgáltattott. A zászlóalj ekkor Gyergyó Sz.[ent] Miklóson concentráltatik, s nem sokra induland; amiről országos biztos urat értesíteni kötelességemnek tartottam. Továbbá valamint legutóbbszor február 20-án tett jelentésemben is megemlítettem, az ellenség által összerontott hermáni vasgyár siető felépítése, az ágyúgolyók, ágyúk, és azoknak felszerelésére szükséges vas tekintetéből, a legfontosabb teendők egyike.

E végre az 1000 f[orin]tot kifizettem vasra előlegezés fejében, a másik 1000 f[orin]tnak pedig, mi még előlegesen szükségeltetik, kölcsön utjáni kifizetésére a háromszéki kormánybiztost megkértem, megígérvén, hogy mihelyt országos biztos úrtól ezen 2000. p[engő]f[orin]tokat megkapni szerencsés lehetek, azonnal az 1000 f[orin]tot vissza fizetem.

Az ágyúk öntésével fennakadtunk. Ércünk van elég e célba, de ólom vegyítékül nincs, alázatosan kérem tehát országos biztos urat, méltóztasson intézkedni, hogy N.[agy]Bányáról a lehető rövid időn ólomot kaphassunk. Valamint ezúton puszkapor aránti rendelkezést is kérni bátor vagyok; mert a sz[ent]domokosi bánya műveléshez, amelynek pedig tulajdonosa minden természetű ércét közszükségbe felajánlá; merőben puszkapor hiányában vagyunk. A kézdivásárhelyi puszkaporkészítés pedig késedelmes volta miatt e célra nem szolgáltatathatja ki a szükséges mennyiséget.

Mihelyt ólomot kapnánk és puszkaport, az ágyúk és ágyúgolyók öntése a leggyorsabban haladna elé- ugyanazért Kocsis Antal biztosomat, avégett utasítottam országos biztos úrhoz, hogy ha ólom és puszkapor aránti parancsát megtenni méltóztatik, tüstént azzal N.[agy]Bányára mennyen, és szükséges fedezett mellett azokat meg hozza. Továbbá meg kell ismét említenem, miszerint e székben a nép általános szelleme a legjobb. A nép lelkesült. 18 évestől fogva 50-ig s 60-ig teljesen felkölt, s szüntelen gyakorlatban van. Az adminisztráció elég rendbe jött, csak egy hibázik: fegyver!

³⁸ Karl Urban ezredes a Bukovinába szorított császári csapatokkal 1849. február 6-án Marosénynél megsemmisítette a Koffler Bódog őrnagy parancsnoksága alatt lévő magyar őrséget, majd visszavonult. Második betörése folyamán, február 18-án, Királynémetinél megverte Riczkó Ignác ezredes erőit. Bem az időközben beérkező székely alakulatokkal, köztük a csíki zászlóaljjal február 25-én indult Marosvásárhelyről Urban ellen, akit rövidesen kiűzött az országból. Ettől kezdve a csíki zászlóalj (a későbbi 76. honvédszászlóalj) a besztercei hadosztály alárendeltségébe tartozott.

A bankjegyek nagyobb mértékben megjelenésével, a forgalomból az ezüstpénz naponta jobban tűnik el, s bár mindent elkövetni törekszem mivel a kereskedők az ezüstpénz forgalomba hozására kényszerüljenek, mégis maholnap a nagyobb bankjegyekkel élés nem csak megnehezedik, de meg is akad, – tisztelettel kérem tehát országos biztos urat, méltóztasson bár 5000 p[engő][forint]ot 15. és 30. asokban a m[aros]vásárhelyi várparancsnokhoz hozzám beküldés végett utasítani, ahonnan én biztos egyén által elhozatom, különben a bankjegyekkel élésben a nehézségeket elhárítani kegyes nem leszek.

Ha pedig országos biztos úr a N.[agy]bányáról reménlett ólom és puszkapor aránt nehézségeket lát, s a nevezett Kocsis Antalnak oda utazását parancsolni nem fogja, akkor ő ezen pénz elhozatalával fedezet mellett megbízható lenne. Számolásomat az ezen hónapi kiadásokról, február végén beadni nem fogom elmulatni.

Kormánybiztos
Mikó Mihály
m. p.

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: Budapest, HL Csány-lt., 1849:24.

10.

Szentpály Sándor százados levele Csány Lászlóhoz.

Közli, hogy megérkezett Csíkszékbe és ismerteti a szerzett tapasztalatait, valamint a további javaslatait.

Csíkszereda, 1849. február 28.

Honvéd vadász százados Szentpáli Sándortól

Méltóságos országos kormánybiztos úr!

Én méltóságodat, mindjárt Gyergyóba érkeztem után az itteni dolgok állásáról – annyiba amennyiben az idő szűke miatt általam megtudható volt – parancsolatja következtében tudósítottam, az óta Gyergyóból Csíkszeredába lejövén, helybe is, de főleg Mikó Mihály kormánybiztos úrral értekezvén Felcsíkba több reactionális falvakat jártam be s nem éppen siker nélkül, mert ezen falvakban is különben lágymeleg szellem a reakció stádiumán túl kezd haladni. Előbb tehát általánosan a csíki székely szellemről vagyok bátor méltóságodat értesíteni.

Véleményem szerint Csík és Gyergyó fegyverfogható népeinek a jelenben katonáskodási felosztása nem célarányos, mert ezen felosztás a jelen sürgetős honvédelmi állásba sokkal systematicusabb schwarzgelb minutiákkal³⁹ küzdik, hogy se egy nagyszerű népfelkelést, s azzal együtt a haza megmentését is teljes erővel eszközölhetné, - ugyanis fölirtak itt mindenkit, ezen felírtakat felosztották 3 részre – 1^{ör} Az első mozdítható csapatra, 2^{ör} A másodsor mozdulandó csapatra; 3^{ör} A benn és a szélen szolgálatot tevő és tehető nemzetőrségre, a két első mozdítható csapatok állanak 18 tól 24 évet töltött ifjonckból, a harmadik itthon maradó úgynevezett nemzetőrség a lelke a székelységnek, ebbe van minden eddig katonaságot viselt s valamit tudó katona, és ez osztály legalsó számításal két oly népes, mint a mozdítani kijelelt fiatalság, hisz az a tömérdek részint katonáskodni tudó székely otthon semmit se használ, ép ezeknek kelle vala elmenni, nem azon tudatlan gyermek katonáknak, kik az első ágyú roppanásra hazaszaladnak.

³⁹ Minutia. Itt kicsinyesség értelemben.

Ellenvetésül azt szokták mondani, nincs mivel felfegyverkeztetni a székelyt s fegyver nélkül nem akar a székely menni, az elsőre csak azt feleltem, hogy van lánca, kasza etc. míg egyéb lesz jó az, osztán nem is kellene a székelyt Erdélybe közel földjéhez katonáskodtatni, hanem kivinni Windischgrätz⁴⁰ ellen, katonai törvényszék alá állítani, így lehetne a székelyből valóságos jó katona, de nem rabló csoport, így csináltak az osztrákok is vele a francia háborúkor, a másik ágára t.i., hogy nem lehet a székelyt kivinni, csak annyit írhatok: hogy valahányszor e kérdést tettem, „mért nem mennek atyafiak hazájokat megmenteni”? Mindannyiszor az lőn a felelet: „mi megyünk, készen vagyunk csak parancsolják” ezt a „parancsolják” szót annyira bevette a nép, az örökösön parancsoló schwarzgelb systematicai⁴¹ eljárás által, hogy most még arra is, hogy hazáját megmentse parancsolat kell. Parancsolni, tehát itt szükség éspedig rögtön és szigorúan, és akkor fog menni mindenki, kit a parancsnok kivinni akar, igaz, hogy e modor az eddigi lelkesedést eléidézni akaró proclamationis systemától különbözik⁴², de ily modor kell a székelynek, ilyhez van szoktatva a schwarzgelb⁴³ uralkodás által már több generatiokon keresztül, s ezt már természeté kövesedett szokása meg is várja; különben, ha tömegestől ki is mennek csak rabolnak, egy-két várost feldúlnak, s zsákmányaikkal hazatérnek, s ekkor az őket tettekre lelkesítőknak, utjokban feltartóztatóknak azt felelik: „eleget voltunk már mi táborba, most már menjen más is”. Mindaddig, míg a székely atyfiakkal táborba kiszállva katonai regula szerént, de szigorúan, p.o., mit a schwarzgelb tett, hogy a frank háborúba⁴⁴ ágyúkat szegezett hátul, hogy haza ne szökjenek – nem bánunk, addig csak rabló csoport marad az s osztán e szülöttje földjét a szenvedélyességig szerető nép honvágy betegségbe esve, rögtön haza indul. Én csak úgy remélek sikert a székely különben nagy erőből, ha távolabb szülötte földjétől, az ő kebelekből választandó hadbírák alatt, szigorú hadi törvények által ítéltetnek el.

Legyen méltóságod meggyőződve, hogy én semmi erőltetett modornak barátja nem voltam, nem is vagyok, de ha azon nagy remények, melyet a honvédelem tárgyába a székelységbe helyeztünk, verificálva⁴⁵ látni kívánjuk, akkor nézetem szerint csak is ez az egy mód van, s több nincs, a többi csak paleativ⁴⁶ s e sürgetős honvédelem esetében már késő.

Ami a honvéd vadász zászlóalj toborzását illeti, az itt gyengén halad, nagyobb része azért, mert a fentebb írtakból világos, hogy csak is az itthon maradt nemzetőrségből választhatok vadászokat, mely nemzetőrség, ha nem is kevés számú, de mind úgynevezett kiszolgált és családos férfiak, kik inkább szeretik hazájokat az ifjúk által őriztetni s itthon maradni, mint önmagok és comodítások⁴⁷ feláldozásával a hazának áldozni, de másfelől sokan nem akarják; tán nem is tudják, ezen vadász zászlóalj működése elrendeltetését felfogni; p. o., többen azt gondolják, hogy ez valami vadász csapat, hova minden fiatal jól organizált fickó bevehető, nem tudják méltóságodnak azon magas nézetét, melyet velem közleni többször méltóztatott, hogy nem önkéntes csapatról van szó, hanem valóságos vadász kimívelt testületről, mint amelyet méltóságod már egyszer magyar honban alakított is volt⁴⁸; hiában mondom, hiában magyarázom; az afféle hat hónapos sem theoreticus⁴⁹,

⁴⁰ Alfred Windisch-Grätz herceg, tábornagy (1787–1862) 1848 októberétől 1849 áprilisáig, az itáliai csapatok kivételével, minden császári hadsereg főparancsnoka.

⁴¹ Császári–királyi hadvezetés módszere.

⁴² A magyar kormányzat által vallott elvektől.

⁴³ A német feketesárga szó császári hadvezetésre utal.

⁴⁴ A francia forradalmi és a napóleoni háborúban.

⁴⁵ Valóra válva.

⁴⁶ Csillapító.

⁴⁷ Kényelmüket.

⁴⁸ Szentpály itt feltehetőleg a Csány támogatásával létrejött pozsonyi vadászalakulatra gondol. (HERMANN 1998, II. k., 87–88. Csány felhívása, Pozsony, 1848. december 10.)

⁴⁹ Elméleti.

sem practicus⁵⁰ katona uraknak, ilyesmiről ideájok sincs, de honnan is? Bocsánat ezen merész kitételemért, de tökéletes igaz, s méltóságodnak igazat mindég megírni kötelességem tartja. Az efféle ferde felfogásokból történik osztán az, hogy efféle sophismákkal élnek, „mire a székelyek közt a vadász csapat? Hisz úgy is minden székely katona szolgálja a hazát,” s több efféle, s ideájok sincs róla, hogy egy a méltóságod mintája szerént alakult és fölszerelt honvéd vadász zászlóalj, minő hatással lehet s kell lennie! E hont megvédő győzelmekre.

Azért alázatosan esedezem, méltóztat nékem megengedni – de egyszersmind szorosán rendelkezni is, hogy mindazon székely egyének, kik a szó teljes értelmében lövészek is, akár nemzetőrséghez vagy bármily mozdítható csapatokhoz tartoznak is – ezen alakulandó, és hogyha megnyerhetném méltóságod nevét viselendő Csány vadász zászlóaljhoz átmehessenek és szükség esetében áttétethessenek is. Én és a velem együttműködő jeles szellemű fáradhatlan honfiak legszentebb kötelességnek fogjuk tartani azt kivinni, hogy a méltóságod parancsa által kezdődött s hatalmas pártfogása által végrehajtandó honvéd vadász zászlóalj, egyszer a legkitűnőbb köztársasági szellemű, másszor a csatéren a leghatározottabb testület legyen.

E tárgyban tehát már csak az marad hátra, hogy méltóságodnak azért könyörögjek, hogy méltóztat ezen általunk kitűzött terv elérhetésére engem a szükséges költségfedezésekkel, ez alkalommal ellátni, mindenütt, de a főleg a székelység között első – és főleg első a pénz...⁵¹ jól tudja, hogy egy pár ezer forint hazánkat nem boldogíthatja, de azt is tudja, hogy ezer lelkes elhatározott honfi merész küzdelmei minő resultatumokra⁵² vihetnek. Azért esedezem ezen általam kijelölt két jeles honfinak t.i.: Csizsár Sámuel és Imre István, kik általam tizedeseknek, addig is méltóságod által megerősítetnek, kineveztetek, kiknek törvényes megerősítését ezennel könyörgöm is, azon pénzmennyiséget, melyet céloim elérhetésére elegendőnek látni méltóztat, hova hamarabb idehozatal végett átadni méltóztatassék.

Továbbá könyörgöm, hogy mivel az 1⁵⁶ század már az itt bemutatott laistrom⁵³ szerént már-már alakult, méltóztat Némethy Györgyöt⁵⁴ ritka munkásságáért, e tárgyban fáradozásaiért, tiszta jelleméért és e tárgyban különben is általa vitt pennájáért valóságos őrmesterséggel jutalmazni meg, méltóságod jobban tudja nálamnál, mily nagy lelki erősokszorozás a megérdemelt jutalom, s mily elcsüggedést okozó, s lelkesülést kimerítő a méltánylás nélküli fáradozás.

Bátor vagyok méltóságodat emlékeztetni, hogy számadásomat a 21-én Gyergyószentmiklósról elindított staféta⁵⁵ által beküldöttem volt, az azutáni kiadásaimról szóló számításaimat ide mellékelve küldöm. Ha pénzem elegendő lett volna, rég készen lenne egy erős valódi vadász század; de így meg kell állnom a toborzással, mert már magamnak sincs több pénzem. S az itt lévő széles arany gallérú nagy urak, nemhogy pénzt kölcsönöznének az álladalomnak, hanem még azt is kancsal szemmel nézik, hogy én az ők itthon drága személyeket védő, ahhoz való ügyesebb egyéneket, e hont védő vadász zászlóaljhoz kívánok édesíteni.

Holnap után megyek az úgynevezett csángók⁵⁶ (valami hosszú hajú oláh székely fajok) közé, az a hír, hogy nagymértékben reactionariusok, ha itt jobb szellemet terjeszthetek, Gyimesre sietek, hol bizonyos összekötéseket kívánok elintézni, melyekről méltóságodat visszajövelem után rögtön futár által tudósítani el nem fogom mulasztani; ha nem egyébről, de orosz tisztektől az észak eseményeiről, melyek mint felületesen is hallék nagyobb szerűek kezdenek lenni, bizonyossággal szolgálni fogok, kulcsom már van rá. Posztó, bőr és vászon kereskedés nagyobb mennyiségbe és olcsóbban kapható a külföldön, értem a szomszédba, mint a jelenbe nálunk; nem különben ló

⁵⁰ Gyakorlati.

⁵¹ Olvasata bizonytalan.

⁵² Eredményekre.

⁵³ Névjegyzék.

⁵⁴ Feltehetőleg a 4. honvéd vadászezred későbbi főhadnagyáról van szó (BONA 1998–1999, III., 574.).

⁵⁵ Futár.

⁵⁶ Gyimesi csángók.

liferansok⁵⁷ is akadtak, de mindezekről méltóságodat bővebben és bizonyosabban fogom jövő futárom által tudósítani.

Addig is maradtam a méltóságos országos biztos úrnak alázatos szolgája

Szentpály Sándor kapitány

Csíkszereda, febr[uár] 28-án 1849. délbe 12 órakor.

Lelőhely: Budapest, HL, Csány-lt., jelzet nélkül.

11.

Mikó Mihály csíkszéki kormánybiztos levele Csány László országos teljhatalmú biztoshoz. Ismerteti a honvédelem érdekében tett lépéseit. A széket éhínség fenyegeti, ezért felhívja a figyelmet a Moldvából történő élelmvásárlásra.

Gyergyóalfalu, 1849. március 6.

Országos teljhatalmú biztos Csány László úrnak!

Gyergyóalfalu, mart.[ius] 6-kán 1849.

Azon pénzüszvegből, mely kezembe küldetett, Csíkszék februáriusi költségeire s a két század gyalog és egy csapat lovas vadászok kiállítására tettem szükséges kiadásokat, s részleges számolásomat, a költségeket kezelő hivatalos számadásaimmal még be nem kaphatása miatt vagyok kéntelen ezennel elhalasztani még néhány napra; addig is azonban sietek a következő tudósítást tenni:

1. Székünk hadi ereje minden nap nő. A magyarhoni táborból hazajött zászlóalj is kiegészítetett. Négy század Beszterce felé kimozdult, kettő itt a széleken teszi szolgálatát, mihelyt itt szükséges lenni megszűnik, rögtön kimozdul, és kimozdulhat, ha a Segesvárról behozni szándékolt fegyverek megérkeznek még ezer, s kétezer ember is. A kézdivásárhelyi ágyúöntő gyár, s nemsokára felállítandó hermáni gyárba öntendő ágyúkra már több helyen harangok vétetnek le, s minden nemű érc összeszedetett.

2. A vadászfegyvereket egybeszedve annyira szaporítottuk, hogy a két vadász század felfegyverkezve van. – A moldovai fegyver vásárban – minden eddigi kísérletem hasztalan volt; most azonban egy igen biztos és ügyes egyént pénzzel ellátva béküldöttem, aki nagy reményt nyújtott a siker aránt.

3. Ha Csíkszék népessége és ahhoz mért gabona szűkétől az egész ország állapotára következtést húzni a túlnépesedés és föld szűke miatt nem is lehet, annyi igaz marad, hogy a néplázadások, a népfelkelések miatt temérdek földe e hazának vetetlen maradt, s a tavaszon is úgy marad, - másfelől a hadak fogyasztását is tekintetbe véve, nem fogja reménlem országos biztos úr alaptalannak tekinteni azon aggodalmamot, miszerint nemsokára nem csak Csíkban, hanem egész Erdélyben egy gabona szűke fog múlhatatlanul mutatkozni.

E közveszély – ha csakugyan előfordul – egyedül Moldovából behozandó gabonával enyhíttethetik. Én, ki egy minden bizonnyal szükségnek kitéendő vidéken s a moldovai széleken

⁵⁷ Német. Lókereskedők.

lakom, kötelesnek érzem magamot országos biztos úr becses figyelmét felhívni, s e részben egy tervet felmutatni.

A moldovai gabona kihozás nehezítve van. Tanáltam azonban kereskedőre, ki ajánlkozott 30–40 ezer véka kukorica kihozatalára is azon feltétellel: ha a status⁵⁸ által biztosíttatik, hogy vékája Tölgyesen és Gyimesen 1 pforintjával kifizettetik.

Ha tehát országos biztos úr szükségesnek látja magtárak felállítását, méltóztassék felhatalmazni, hogy az irt feltétellel szerződésre léphessek s a kiszállítás, rögtön megtörténik. Én részemről ezt felelte szükségesnek látnám most sietve tenni meg, míg a kihozatal merőben lehetetlenné nem vált, valamint

4-szer, ha az álladalomnak durva posztóra, vagy vászonra van nagyobb mennyiségben a táborok számára szüksége, méltóztasson velem aziránt is parancsolni és felhatalmazni, oly szerződésre léphetni, azon kelmék néhány napok alatt itt lesznek.

Végre megemlítendőnek vélem, hogy azok számának – kik a vadászcsapatba saját lovaikkal szolgálatra állották – növelésére a szomszéd havasi oláh helységekből, nyugtatvány mellett lovakat rendeltem felszedetni, ezek is jelenleg szereltetnek s igen rövid időn begyakorolva lesznek.

A moldovai széleken semmi új fordulatot az ottani őrizetek nem vettek. Azon garnizon, melynek szomszédságában az e vidékben fellázadott, igen népes oláh helység (Békás) van, közelebről midőn oda egy fegyveres csapat az ezredes által kiküldetett, a fegyvereikkel együtt beszaladott oláhoknak, marháiknak és vagyonaiknak a muszka katonák helyet adtak, sőt egyik poszton, amint a csapat tisztjei előadják, két székely commandóstól⁵⁹ a fegyvert is elvették anélkül, hogy azután több beleelegyesedést tanúsítottak volna.

A bankjegyekkel élésben naponként felmerülő nehézségek kényszerítenek ismételni az apró jegyek aránt tett kérésemet, mit, ha közelebről kiküldött futárom által országos biztos úr küldeni nem méltóztatott, ha lehetséges a szék egy havi szükségeit fedezni képes mennyiségben, 8 ezer pftokban, az ezennel kiküldött Túri Lázár által megküldetni, kérni bátor vagyok.

Alázatosan megkérem országos biztos urat még arra is, hogy mivel vidékünkben semmi hivatalos lap nem jár, s emiatt sem az ország állásáról, sem kormányunk rendeleteiről tudomást nem vehetünk, méltóztasson a Közlönynek, bár egy példánybani bejutása iránt hathatósan rendelkezni.

Csíkszéki kormánybiztos
Mikó Mihály m. p.

Magyar nyelvű tisztázat. Lelőhely: Budapest, HL Csány-lt., 68. sz. [1]849.

12.

Szentpály Sándor százados levele Csány László országos teljhatalmú biztoshoz. Pénzt kér a Moldvával való kereskedelem megkezdéséhez. Kéri intézkedését az udvarhelyszéki katonai parancsnokság felé, hogy engedélyezzék a négyhónapos vadászcsapatok tagjainak átlépését az alakulatához.

Gyergyószentmiklós, 1849. március 17.

Méltóságos országos kormánybiztos úr!

⁵⁸ Állam.

⁵⁹ Parancsnoktól.

Küldöm a létszámát a méltóságod által székely honvéd zászlóaljnak kereszteltetni méltóztatott vadász zászlóaljnak, s ha ellőttünk erdélyiek előtt elfelejthetetlen becses nevét nem is viselheti e zászlóalj, legalább, hogy keresztapja lőn, azt minden e zászlóaljhoz tartozók s bizony lelkes honfiai, de főleg én alázatosan köszönöm és köszönjük. Könyörgök, azért méltóztat atyáskodását ezentúl is mi velünk éreztetni, mert akkor a legforróbb köszönet mellett hazája s hazánk boldogságát munkálni fogja, mi tudom méltóságodnak eleitől fogva a legnagyobb örömet okozott s ezentúl is okozand.

Ami a szomszéd Moldvával való fegyverbeli összeköttetést illeti, az igen is lehetséges, ha teszem ezüst pénz vagyon. Magam jó szívvel bemegyek és a frank és oláh nyelveket beszélve lehetetlen valami összekötetést ki nem eszközölnöm, kaptam még egy derék székely huszár kapitányt, Bors nevezetűt,⁶⁰ ki örömmel jönne velem, de erre nézve a bemehetésre szükséges irományok t. i. passzus⁶¹ s legalább egy jassii kereskedőhöz intézett adress⁶² szükséges, ez utóbbit tán itten is kaphatni, utána járok. Időm még e tárgyba terjedelmesen eljárni nem volt. Azonban megkísértettem felszerelési és pénz tárgyába – mivel méltóságodnak annyit alkalmatlankodni átalottam – a Honvédelmi Bizottmányt is Debrecenbe⁶³ – talán segítenek azok, én részemről mindent megteszek a bel-, és hogy ha parancsolni fogja, a külföldön is.

Itt a szellem naponta jobb kivált az itt szomszéd Szárhegy-Ditró-Alfaluba, vidékünkbe mindenki örömet megy a katonai fölratra s most ha erélyes tisztek kezébe fognak esni e lelkesült népek, de olyanok közikbe, kik tudják köztük a katonai fegyelmet, mely valóban ily fajtája emberek közt nem kicsiny föladat, fönntartani – most is abba a véleménybe vagyok, hogy távol a bérces fenyveseitől a székelységnek kinn a hazaáruló rácok, s a camarilla zsoldosai ellen, ezen fajta tán győzhetetlen lenne – benn még most is félek lelkesedésők reakciójától – Isten adja, hogy hiába féljek.

Vagyon itt és Udvarhelyen valami négyhónapos vadászcsapat alakulva, számos jó vadászok vannak közöttük, én részemről nem értem, mi az a négyhónapos katona, de főleg vadász – annak értelme nincs, mert négy holnap alatt nem lehet senki katona – ők örömet állnának mihozzánk négy évre és én örömet venném be az arra valókat, de itt nem tudom minő principiumból⁶⁴ nem engedik, hogy hazájoknak négy holnap helyett négy évet szolgáljanak – Udvarhelyszéken is soroznak be mindenkit, ki 30 éves vagy felül van azon, ebből lehetne választani Horváth János⁶⁵ erélyes kormánybiztos van, csak ki jóváhagyta és a választást maga is eszközölni akarja, szintúgy a királybíró⁶⁶ is, de a térparancsnok⁶⁷ felsőbb parancs nélkül nem mer, vagy nem akar a tárgyba intézkedni, pedig ha ezt megnyerhetném, és az itt lévő négyhónapos és hozzám mondhatni erővel jönni akaró vadászcsapatot⁶⁸ kezemhez vehetném, a zászlóalj készen, s ha nem is éppen most, de fölszerelve is maga idejébe lenne t.i., hogy hazámért még harcolhatnék is.

Azért esedezem, méltóztat ezen érthetetlen négy holnapos udvarhelyszéki és gyergyai vadászcsapatokat hozzám csatlakozni, engedni. t. i., kik ahhoz való vadászok, vagy kik magokat azzá könnyen kiképezhetik, méltóztat az udvarhelyszéki térparancsnokságnak megparancsolni, hogy a népség besorozása alkalmával engedje, hogy a jobb vadászok által jöhessenek.

⁶⁰ Feltehetőleg Bors Károlyról, a 11. (székely) huszárezred alszázadosáról van szó. (BONA 2008, I., 203–204.)

⁶¹ Útlevel.

⁶² Ajánlás.

⁶³ Szentpály még ezen a napon levelet írt Kossuthnak is, aki az ügyiratot áttette a hadügyminisztériumnak. (Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár, Hadügyminisztérium, Általános iratok, H. 75., 1849: 7831.)

⁶⁴ Alapelvből.

⁶⁵ K. Horváth János Udvarhelyszék kormánybiztosa.

⁶⁶ Itt talán Pálffy Elek helyettes főkirálybíróról van szó.

⁶⁷ Keresztes Imre őrnagy (BONA 2000, 434–435.)

⁶⁸ Itt Szentpály feltehetőleg a Sebessy István udvarhelyszéki alkirálybíró által szervezett vadászcsapatra gondolt. (SÜLI 2012, 421.)

Én a parancsom alatt levő újonc vadászokat Marosvásárhelyre által költöztettem, mivel itt felszerelhetésekre kinézés nincs, ott kivált most a százság közelebb lévén remélem, hogy több fegyvert kaphatok, könyörgök is alázatosan azon százsoktól elvett fegyverekből méltóztat ezen honvéd székelly vadász zászlóaljnak is juttatni.

Méltóztatik elhinni, hogy én lehetőségig gazdálkodom, de az itt benyújtott létszámból világos, hogy azon utoljára küldött 2000 pforint, ha mindenkinek foglalóját egészen kiadtam volna, fél annyi embernek sem lennel elég, hát még aapidíj, hát még a lábbelik vásárlása, most azok mintha össze lennének egyezve, mind rongyosan jönnek. Ezen kívül a toborzási költségek, különben oly szép zászlóalj leend, mint amilyet méltóságod nekem alakítani parancsolt, csak pénzt könyörgök ezúttal küldeni, különben mind a toborzással, mind a külföldi dolgokkal felsülök.

Ezennel parancsát elvárva, magamat tapasztalt kegyébe ajánlva tisztelettel maradtam a méltóságos országos teljhatalmú kormánybiztos úrnak alázatos szolgálja,

Szentpály kapitány

Gyergyó Sz[en]t Miklós, 17-én márc[ius] [1]849.

Magyar nyelvű tiszttázat. Lelőhely: Budapest, HL Csány-lt., jelzet nélkül.

Irodalom

- BONA 1998–1999 Bona Gábor, *Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban*, I–III., Budapest.
- BONA 2000 Bona Gábor, *Tábornokok és törzstisztek az 1848–49. évi szabadságharcban*, Budapest.
- BONA 2008–2009 Bona Gábor, *Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban*, Budapest.
- DOCREV 1848 I *Revoluția de la 1848–1849 din Transilvania, Vol. I., 2 martie–12 aprilie*, Red. Ștefan Pascu, Victor Chereșteșiu, București, 1977.
- DOCREV 1848 II *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române, C, Transilvania, Vol. II., 12 aprilie–29 aprilie*, Red. Ștefan Pascu, București, 1979.
- DOCREV 1848 III *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române, C, Transilvania, Vol. III, 30 aprilie–14 mai.*, Red. Ștefan Pascu, București, 1982.
- DOCREV 1848 IV *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române, C, Transilvania, Vol. IV., 14 mai–25 mai*, Red. Ștefan Pascu, București, 1988.
- DOCREV 1848 V *Documente privind Revoluția de la 1848. în Țările Române, C, Transilvania, Vol. V, 26 mai–4 iunie*, Red. Ștefan Pascu, București, 1992.
- DOCREV 1848 VI *Documente privind Revoluția de la 1848, în Țările Române, C, Transilvania, Vol. VI., 5 iunie–16 iunie*, Red. colectivului de specialitate din cadrul Institutului de Istorie din Cluj-Napoca, cu o introducere de Camil Mureșanu, București, 2002.
- DOCREV 1848 VII *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române, C, Transilvania, Vol. VII, 17 iunie–26 iunie*, Volum întocmit de: M. Bodor, E. Cosma, G. Neamțu, Cuvânt introductiv Camil Mureșanu, București, 2005.
- DOCREV 1848 VIII *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române, C, Transilvania, Vol. VIII., 26 iunie–30 iunie*, Volum întocmit de: M. Bodor, E. Cosma, G. Neamțu, Cuvânt introductiv Camil Mureșanu. București, 2007.

CSÍKSZÉK 1848-1849-ES TÖRTÉNELMÉNEK KIADATLAN FORRÁSAI

- DOCUMENTA
NEGLECTA *Documenta Neglecta. Az 1848. évi erdélyi forradalom forrásait publikáló román akadémiai kiadványból kihagyott iratok: 1848. március 4.–1848. június 26., Összeállította és kutatási bevezetéssel ellátta Benkő Samu, Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2008.*
- EGYED 1997 Egyed Ákos, *Csíkszék az agyagfalvi Székely Nemzeti Gyűlés után*, IN *Korszerűsödő és hagyományőrző Erdély*, I., Csíkszereda, 311–327.
- EGYED 2004 Egyed Ákos, *1848 erdélyi magyar vezéralakjai*, Marosvásárhely. (Erdély emlékezete).
- EGYED 2008 Egyed Ákos, *Háromszék, 1848–1849 Forradalom, szabadságharc*, Harmadik, bővített kiadás, Sepsiszentgyörgy.
- ENDES 1938 Dr. Endes Miklós, *Csík-, Gyergyó-, Kászonszékek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig*, Budapest.
- GARDA 1998 Garda Dezső, *A forradalom katonái Csíkban és Gyergyóban 1848–1849*, Csíkszereda.
- HERMANN 1998 Csány László kormánybiztosi iratai, I–II., Sajtó alá rendezte Hermann Róbert, Zalaegerszeg. (Zalai gyűjtemény 44)
- KEDVES 2008 Kedves Gyula, *A csíki határőrök Magyarországon*, IN *Székely határőrök a magyarországi hadszíntéren*, Szerk. Csikány Tamás, Budapest, 95–123.
- NÉMET 2008 Német György, *Gál Sándor honvédezedes 1848–1849-es tevékenysége*, Csíkszereda.
- OKMÁNYTÁR 1861 *Okmánytár az 1848–49-ki erdélyi eseményekhez*, Szerk. Kővári László, Pest.
- OKMÁNYTÁR 2012 *Okmánytár, válogatott iratok és dokumentumok, okmánytár az Aradi Ereklýmúzeum iratanyagából, 1836-1892, a reformkor, a forradalom, a szabadságharc, a megtorlás, az emigráció és a kiegyezés korának dokumentumai*, Szerk. Hermann Róbert, Szeged.
- ORBÁN 1869 Orbán Balázs, *A Székelyföld leírása. Történelmi, régészeti, természetrajzi s népismeii szempontból*, II. kötet, Csík-szék, Pest.
- SCHEMATISMUS 1848 *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthumes*, Wien.
- SÜLI 2012 Süli Attila, *A szabad- és vadászcsapatok szervezése és működése Erdélyben 1849-ben*, IN *Hadtörténelmi Közlemények*, 125, 2, 409–435.
- TISZTI NÉVTÁR Erdély Nagyfejedelemség tiszti névtára az 1848. évre, Kolozsvár.
- URBÁN 1999 Urbán Aladár, *Gróf Batthyány Lajos miniszterelnöki, hadügyi és nemzetőri iratai*, A dokumentumokat válogatta, a jegyzeteket készítette, az előszót írta Urbán Aladár, I–II., Budapest.

Süli Attila

Honvédelmi Minisztérium, Hadtörténelmi Intézet és Múzeum

Budapest, Magyarország

E-mail: suli.attila73@gmail.com

Rövidítések

HL Csány-lt.
HTM

Budapest, Hadtörténelmi Levéltár, Csány-levéltár. Mikrofilm
Budapest, Hadtörténelmi Múzeum, Kézírtos Emlékanyag Gyűjtemény

IZVOARE INEDITE PRIVIND ISTORIA SCAUNULUI CIUC ÎN ANII 1848–1849

Rezumat

Documentele publicate provin din Arhiva Csány din Arad. Cea mai mare parte a colecției se păstrează la Cluj (Kolozsvár), la Biblioteca Academiei Române, iar copiile microfilmate la Arhiva Istoriei Militare din Budapesta. O altă parte provine din Colecția Memorială a Muzeului Militar din Budapesta, respectiv din colecția Muzeului Național Secuiesc din Sfântu-Gheorghe (Sepsiszentgyörgy). Cea mai mare parte a izvoarelor se leagă de activitatea lui Mihály Mikó, comisar guvernamental al Scaunului Ciuc, și a căpitanului Szentpály Sándor, pe care, în februarie 1849, László Csány, comisar guvernamental general, l-a împuternicit cu organizarea unui batalion de vânători. Izvoarele publicate sunt o contribuție la istoricul Scaunelor Secuiești Ciuc, Gheorgheni și Casin din anii 1848–1849, la cunoașterea relațiilor sociale și politice ale perioadei, și a organizării armatei.

**THE UNPUBLISHED HISTORICAL SOURCES OF THE HISTORY OF CIUC
(CSÍK) SEAT FROM THE 1848–1849 PERIOD**

Abstract

The recent publication highlights the history of Ciuc (Csík) Seat at the end of 1848 and the beginning of 1849. The historical sources originate from the former Csány Archive from Arad. This contains the documents written by the Transylvanian omnipotent commissioners. The major part of the collection is found at Cluj (Kolozsvár) at the moment. Its microfilm copy lays at the Military History Archive of Budapest. Some documents come from the collection of the Manuscript Record of the Military Museum (Budapest) and one belongs to the Manuscript Collection of the Szekler National Museum (Sfântu Gheorghe/Sepsiszentgyörgy).

Most of the sources are related to Mihály Mikó, the commissionership of Ciuc (Csík) Seat and Sándor Szentpály, national defence captain who was charged by László Csány, omnipotent commissioner to organize a Szekler rifleman battallion in 1849. Through these historical sources we can get an insight into the sociopolitical aspects and the organization of armies of Ciuc (Csík), Casin (Kászón) and Gheorgheni (Gyergyó) Seats at the beginning of 1849.

1. kép. Mikó Mihály (1817–1881)
csíkszéki kormánybiztos

2. kép. Csányi László (1790–1849)
Erdély teljhatalmú országos biztosa

4 kép. Honvéd vadász